

УДК 355.01

Целуйко В.О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна**ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ВОЄННІЙ СФЕРІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ
ЗБРОЙНІ СИЛИ ТА МОЖЛИВЕ МІСЦЕ В НИХ УКРАЇНИ**

У статті розглядається формування військових інститутів Європейського Союзу, їх структура, специфічні риси та завдання. Виділяються функціональні та структурні відмінності між двома основними компонентами європейських сил – Силами швидкого реагування та Єврокорпусом. Аналізується можливе місце України в загальноєвропейських структурах колективної безпеки.

Ключові слова: Європейський Союз, Сили швидкого реагування ЄС, Єврокорпус.

Целуйко В.А.

**ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В ВОЕННОЙ СФЕРЕ: ЕВРОПЕЙСКИЕ
ВООРУЖЕННЫЕ СИЛЫ И ВОЗМОЖНОЕ МЕСТО В НИХ УКРАИНЫ**

В статье рассматривается формирование военных институтов Европейского Союза, их структура, специфические особенности и задания. Выделяются структурные и функциональные отличия между двумя основными компонентами европейских сил – Силами быстрого реагирования и Еврокорпусом. Анализируется возможное место Украины в общеевропейских структурах коллективной безопасности.

Ключевые слова: Европейский Союз, Силы быстрого реагирования ЕС, Еврокорпус.

Tseluyko V.

**EUROPEAN UNION DEFENCE POLICY: EUROPEAN MILITARY FORCE AND
POSSIBLE PLACE OF UKRAINE**

The article is devoted to military formations of European Union, their structures and goals. Structural and functional differences between main components of European Force – Rapid Reaction Force and Eurocorps is allocated. The place of Ukraine in European military system is analyzed.

Key words: European Union, European Rapid Reaction Force, Eurocorps.

У вітчизняній політичній літературі та на сторінках періодичних видань при дослідженні питання колективної безпеки головна увага приділяється НАТО, що обумовлене генеральним курсом сучасної української влади щодо набуття членства у цій організації. З іншого боку, відсутність в українському суспільстві значної підтримки цієї ідеї, більш того, наявність протестних настроїв щодо євроатлантичних перспектив України, змушують більш ретельно придивлятися до альтернативних систем колективної безпеки.

Актуальність такого дослідження витікає з обмежених можливостей нашої держави по захисту своєї території та населення від широкого спектру загроз у зв'язку з слабкістю вітчизняних силових структур зумовлену неадекватним фінансуванням їх потреб. За відсутності перспектив щодо значного поліпшення фінансування Збройних Сил України приєднання до системи колективної безпеки залишається одним з основних варіантів забезпечення територіальної цілісності та суверенітету України. Тому поєднання двох факторів (обмеженість можливостей по забезпеченню власної безпеки та негативне відношення населення України до НАТО) й вимагають більше уваги приділити альтернативним формам колективної безпеки.

У даній статті розглядається військова організація Європейського Союзу, її основні структурні елементи та можливе місце України в них. При цьому основний акцент при розгляді останнього пункту робиться на пошук місця нашої держави яка б визвала зацікавленість в співпраці з нами у військовій сфері з боку ЄС. Європейська система колективної безпеки була вибрана серед альтернативних (ОДКБ, двосторонні союзи) у зв'язку з набагато більшою потужністю європейських сил (у порівнянні з іншими варіантами), чим найбільш ефективно може бути забезпечена безпека України. Іншим фактором на користь такого вибору виступає відсутність серйозного антагонізму до ЄС в українському суспільстві на відмінність від НАТО. Крім того, членство в європейських військових структурах забезпечується демократичною процедурою прийняття рішень на противагу „російськоцентричній” ОДКБ, що сформована навколо Росії з залежних від неї країн.

Мета статті – дослідити сучасний стан та перспективи європейської системи колективної безпеки, її інституту та виділити місце у них України.

Слід зазначити, що у вітчизняній політичній науці питання пов'язані зі створенням, розвитком, функціонуванням військових структур Європейського Союзу не отримали відповідної уваги. Окремі з них розглянуті на сторінках спеціалізованих військових видань.

Фундаментальним документом Європейської спільноти у воєнній сфері стала „Стратегія європейської безпеки”, що вела свою історію від документу „Безпечна Європа у більш досконалому світі” і остаточно була затверджена у грудні 2003 р. В „Стратегії” конкретизовані загрози та ризики безпеці ЄС, визначені цілі та завдання організації та виділені пріоритетні напрямки та принципи діяльності Союзу в воєнній сфері. Серед головних загроз виділяються: міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, регіональні конфлікти, кризи системи державного управління в країнах недорозвинутої демократії, організована злочинність. Протидія цим загрозам передбачається як на території ЄС, так і за його кордонами [1, с. 2]. Для координації дій країн-членів Європейського Союзу у сфері безпеки були створені Комітет з питань політики та безпеки, Воєнний комітет, Воєнний штаб [2, с. 3].

Для ефективного реагування на головні загрози потрібні відповідні інструменти. Для більшості з них принципове значення має своєчасне отримання інформації про загрозу та оперативне реагування на неї. Тому у якості основного елемента воєнної організації Європейського Союзу розглядаються Сили швидкого реагування, рішення про створення яких було прийнято в грудні 1999 р. на засіданні Європейської Ради. Найбільш боєготовим компонентом європейських сил стали мобільні та автономні бойові тактичні групи (БТГ) [1, с. 3; 2, с. 4; 3, с. 14-15]. Згідно з планами до 2015 р. повинні бути створені 22 БТГ чисельністю 1,5-2,5 тис. кожна. Основою БТГ виступає піхотний (легкий піхотний, повітрянодесантний, аеромобільний, егерський, гірський піхотний та інші) батальйон з підрозділами бойового, технічного та тилового забезпечення, які дозволяють цьому батальйону діяти автономно та вирішувати широке коло завдань в конфліктах малої інтенсивності.

На даний момент 4 бойові тактичні групи сформовані на мононаціональній основі (британська, французька, італійська та іспанська), а решта на багатонаціональній (до складу кожної входять підрозділи від двох до п'яти країн). При цьому до складу Сил Реагування входять підрозділи не лише країн-членів ЄС, а й інших (Норвегія, Туреччина). Про своє бажання приєднатися до Сил швидкого реагування Європейського Союзу заявляла й Україна, але на заваді цьому може стати катастрофічне недофінансування вітчизняних Збройних Сил. З січня 2007 р. по дві такі групи на ротаційній основі передаються до складу чергових сил і знаходяться у 48-годинній готовності до рішення поставлених завдань [4, с. 6].

Можна стверджувати, що наявність таких формувань дозволяє ЄС оперативно реагувати на загрози малої інтенсивності, але тільки у разі переоснащення військово-

транспортної авіації новими середніми літаками А400М та придбанням важких стратегічних транспортних літаків (в Сполучених Штатах чи україно-російських) з чим можуть бути проблеми на фоні сучасної економічної кризи (крім того, з А400М виникли проблеми технічного характеру, які можуть призвести до зриву початку постачання їх збройним силам європейських країн). При сучасному стані військово-транспортної авіації навіть потужних європейських країн можливе лише перевезення особового складу з легким озброєнням та обмеженої номенклатури військової техніки, що не в повному обсязі відповідає завданням Сил швидкого реагування. Чергові БТГ можуть бути використані для оперативного нарощування сил у зонах миротворчих операцій Європейського Союзу у разі ескалації бойових дій у них, але їх можливості при веденні загальновійськового бою (з армійськими підрозділами країн третього світу чи з недержавними формуваннями, що мають на озброєнні важку військову техніку або навіть важке піхотне озброєння) дуже обмежені. Тому на даному етапі, європейські військові змушені наймати комерційні компанії (у тому числі й російські та українські) для перевезення їх важких та габаритних вантажів, що не дозволяє це робити достатньо оперативно.

Згідно з напрямками діяльності європейських військових структур визначених в „Стратегії європейської безпеки” формування ЄС брали участь у ряді миротворчих операцій („Конкордія” в Македонії, „Артемід” в Демократичній Республіці Конго, „Алтея” в Боснії і Герцеговині та інші) [2, с. 3-4; 5, с. 12-14; 6; 7, с. 13-18]. Участь європейських збройних формувань у цих місіях свідчить про бажання ЄС проводити незалежні закордонні операції поза рамками НАТО. Але обмежені масштаби операцій та поміркований рівень загроз не дозволяє у повній мірі визначити потенціал Європейського Союзу щодо проведення власних миротворчих операцій за межами його кордонів. Більш того, виходячи з аналізу структури і можливостей найбільш потужних у військовому плані європейських країн можна стверджувати, що на даному етапі ЄС не здатний самостійно (тобто без участі США) проводити операції рівня місії в Афганістані або Іраку у зв’язку з відсутністю або недостатньою розвиненістю деяких ключових для стратегічного проєкціонування сили елементів (наприклад, стратегічної авіації, авіаносних ударних груп, стратегічної військово-транспортної авіації та морських десантних сил). Тим не менш, проведені ЄС місії продемонстрували здатність ефективно вирішувати проблеми у сфері безпеки безпосередньо біля кордонів співдружності або в регіонах з поміркованим рівнем загрози. А в майбутньому можливе розширення можливостей європейських військ, як завдяки технічному переоснащенню, так і під впливом інтеграційних процесів у європейській військовій сфері.

Варто відмітити, що миротворчі операції ЄС відбувалися в двох регіонах. По-перше, на Балканах, тобто безпосередньо біля кордонів Союзу де миротворці у разі загострення ситуації могли оперативно отримати підтримку з боку ВПС та флоту, а також сухопутних резервів. По-друге, в країнах Африки на південь від Сахари, тобто у колишніх колоніях європейських країн, що входять до сфери інтересів Європейського Союзу. В цьому регіоні можливості по підсиленню та підтримці миротворчих сил ЄС достатньо обмежені та забезпечуються мережею французьких військових баз в кількох африканських країнах (Джібуті, Сенегал, Чад та інші).

Якщо Сили швидкого реагування призначені для оперативного захисту інтересів ЄС, то для участі у масштабних конфліктах призначений Європейський корпус (ЄК). Свій початок дане формування веде від 1963 р., коли президент Франції Ш. Де Голь та канцлер Німеччини К. Аденауер підписали угоду про кооперації у військовій сфері. У 1987 р. їх наступники Ф. Міттеран та Г. Коль домовилися про створення змішаної франко-німецької бригади, що набула оперативної готовності в 1991 р. Ця бригада стала наріжним каменем Європейського корпусу, рішення про створення якого було прийняте у 1993 р. При цьому зазначалося, що корпус діє як складова частина НАТО і знаходиться під оперативним командуванням Альянсу [8].

На даний момент найбільші контингенти для Європейського корпусу передали Франція, Німеччина, Іспанія, Бельгія та Польща. При цьому його чисельність знаходиться на рівні загальної чисельності всіх Сухопутних Військ України мирного часу [9, с. 87]. А враховуючи рівень оснащення та підготовки особового складу можна стверджувати, що Єврокорпус є найбільш потужним загальновійськовим об'єднанням на Європейському континенті.

Варто акцентувати увагу на складових частинах Європейського корпусу, які представлені переважно „важкими” елементами – танковими та механізованими бригадами. Цим підкреслюється орієнтованість даного компоненту збройних сил Європейської Спільноти на ведення класичних загальновійськових дій (оборона чи наступ) на відмінність від „легких” формувань Сил швидкого реагування більш адаптованих для миротворчої діяльності та закордонних інтервенцій в країни третього світу. Така структурна особливість також дозволяє залучати формування Єврокорпусу до закордонних операцій в рамках НАТО в мінімальному обсязі. Тобто сили, які виділені до складу ЄК переважно знаходяться „під рукою”, а не розпорошені дрібними підрозділами по світу. Таким чином, структура Європейського корпусу адаптована для захисту його членів від класичних зовнішніх загроз з боку іноземних держав, а також для реалізації інтересів ЄС в сусідніх країнах військовим шляхом у разі такої потреби.

Тим не менш, у повному обсязі залишити формування Єврокорпусу на території ЄС не вдається. Це, по-перше, зумовлене скороченням європейських армій в цілому. По-друге, існує необхідність підтримати „легкі” формування, що приймають участь в миротворчих операціях, певної кількості „важких” підрозділів. По-третє, обмежена чисельність „легких” формувань європейських країн сили яких входять до складу ЄК на тлі збільшення чисельності контингентів задіяних в закордонних операціях НАТО, вимагає більш активного залучення до них військових „важких” формувань. Якщо в Німеччині, Франції та Польщі вистачає танкових і механізованих бригад, що не ввійшли до складу Єврокорпусу, то в Іспанії та Бельгії значних додаткових „важких” формувань поза межами ЄК нема. Крім того, до складу військових сил ЄС входить спеціалізована гірська бригада Німеччини, що найбільш адекватна умовам Афганістану. Разом ці фактори призвели до залучення підрозділів Європейського Корпусу до участі у місії НАТО в Афганістані.

Структурна особливість ЄК та можливість участі його підрозділів у операціях за межами Європейського Союзу відкривають для нашої держави перспективи залучитися до його діяльності. Такі перспективи пов'язані з необхідністю забезпечити перевезення важкої техніки бригад європейського війська, у першу чергу танків та важких артилерійських систем. Справа в тому, що перевезення таких видів озброєння залізничним або морським транспортом займає багато часу, а в деякі регіони світу (наприклад, в Афганістан) й недоцільна. Залучення для цього транспортної авіації потребує відповідних важких літаків які у європейських країн відсутні й найближчим часом їх поява не передбачається. Тому для забезпечення перевезення важких вантажів до Афганістану європейські члени НАТО були змушені наймати російські та українські авіаційні компанії, що мали в своєму авіаційному парку важкі транспортні літаки Ан-124 „Руслан”. Саме цей унікальний сегмент військової діяльності – перевезення важких вантажів літаками Ан-124 російсько-українського виробництва міг би стати внеском України до системи колективної європейської безпеки.

Також слід мати на увазі, що проблеми з своєчасним оснащенням європейських ВПС сучасним середнім оперативно-тактичним літаком А400М відкривають перед україно-російським літаком Ан-70 перспективи щодо тимчасової заміни європейського літака в операціях Сил швидкого реагування (а в перспективі й можливе використання його варіанту аАн-7Х адаптованого під стандарти НАТО окремими країнами-членами ЄС замість Аеробусу). Важливим аргументом на користь вітчизняної машини є її більш висока вантажопідємність, що дозволяє перевозити сучасні бойові машини піхоти

(європейський літак має в цьому плані обмежені можливості), які використовуються багатьма країнами в миротворчих операціях замість танків (наприклад в операції НАТО в Афганістані). На сучасному етапі (до поставок Ан-70 МО України) було б доцільним залучення до європейських операцій кількох літаків Іл-76 зі складу військово-транспортної авіації України для відпрацювання спільних дій між вітчизняними збройними формуваннями та Силами швидкого реагування ЄС. Варто зазначити, що Україна має певний досвід подібних дій на комерційній основі за участі Української авіаційної транспортної компанії (УАТК) Міністерства Оборони України.

Таким чином, на нашу думку, саме стратегічні та оперативно-тактичні повітряні перевезення можуть стати нішею України, що дозволить їй зайняти поважне місце в європейських військових структурах та підтримувати відносини у воєнній сфері з Європейським Союзом на взаємовигідних засадах, а не у якості прохача. Це, в свою чергу, могло б стати аргументом для надання Україні з боку ЄС певних гарантій захисту її суверенітету та територіальної цілісності від зовнішньої агресії. Слід зазначити, що для реалізації стратегії інтеграції у військові структури Європи за допомогою вітчизняної військово-транспортної авіації необхідно перевести фінансування програм Ан-124, Ан-70 та Ан-7Х на якісно інший рівень, можливо за рахунок не лише державних, а й суспільних коштів (через створення відповідного цільового фонду з прозорою системою наповнення та ефективною системою громадського контролю).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалев А. Стратегия европейской безопасности / А. Ковалев // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – № 6. – С. 2–6.
2. Долматов А. Обстановка в Европе и военно-политический курс основных европейских государств / А. Долматов // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 2. – С. 2–11.
3. Дворник С. Армія Європи: від „де-юре” до „де-факто” / С. Дворник // Військо України. – 2009. – № 5. – С. 14–16.
4. Витров В. Изменение военно-политической обстановки в Европе / В. Витров // Зарубежное военное обозрение. – 2008. – № 8. – С. 3–11.
5. Лысов В. Операция Европейского Союза в Демократической Республике Конго / В. Лысов // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – № 7. – С. 12–14.
6. Operation Artemis: the lessons of the interim emergency multinational force // Peacekeeping Best Practices Unit Military Division. – 2004. – 21 p.
7. Благовещенский А. Операции и миссии Европейского Союза / А. Благовещенский, В. Рышковский // Зарубежное военное обозрение. – 2008. – № 7. – С. 13–18.
8. Офіційний сайт Європейського корпусу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.eurocorps.org/home_page/eurocorps/history/History_of_the_Eurocorps.pdf
9. Біла книга Міністерства Оборони України. – 2008. – 100 с.

© Целуйко В. О., 2009.